

Afgánistán: Čekání na strategii

Na konci dubna přišel v Afgánistánu o život devětadvacetiletý rotný R.V. z prostějovského 102. průzkumného praporu. Vozidlo Humvee, v němž spolu s kolegy jel, zasáhla exploze improvizovaného výbušného zařízení (Improvised Explosive Device, IED). Jednalo se již o třetí oběť z řad českých příslušníků mise ISAF – měsíc předtím zahynul vojenský policista v provincii Helmand při útoku sebevražděného atentátníka, zatímco před rokem došlo k úmrtí dalšího vojáka pod lavinou. Co rostoucí ztráty malého českého kontingentu vlastně znamenají?

Už renesanční autor Niccolò Machiavelli ve 4. kapitole spisu *Vládce* popsal rozdíl mezi vojenským obsazením centralizovaného státu a okupací země, jejíž vláda je odkázána na podporu nezávislé vrstvy pozemkových vlastníků. Silný stát, píše Machiavelli, je těžké dobýt – když se to však někomu podaří, má tak říkajíc „vystaráno“, protože se už sotva najde nějaký vlivný soupeř. Na druhé straně je poměrně snadné využít třenic v zemi se slabou vládou a obsadit ji; avšak „bude-li se tam nový vládce chtít udržet, způsobí mu mnoho starostí a obtíží právě ti, kteří mu k vítězství pomáhali, i ti, které přemohl“.

Zatímco v Iráku se státní moc začala rozpadat vzápětí po svržení Husajnova režimu, Afgánistán zažíval její rozklad vlastně již od konce 70. let. Je tedy poměrně jasné, do které Machiavelliho kategorie spadá země ovládaná pašunskou kmenovou konfederací. Přesto

po tažení zahájeném v prosinci 2001 v Pentagonu převládá pocit, že vítězství je již vlastně „v kapse“. Při zpětném pohledu ovšem rychlé a snadné obsazení Kábulu až příliš připomíná ony zničující úspěchy, které ve vlasti „Istivých Afgánců“ utrpěla armáda britská a po ní sovětská.

Operace Enduring Freedom a ISAF

Zprávy o určitých obtížích českého Provinčního rekonstrukčního týmu (PRT) v Afgánistánu a skutečnost, že na rozdíl od předchozích misí jednotky utrpěly ztráty, vyvolávají přirozeně otázku, co se v této zemi vlastně děje a jaké jsou celkové vyhlídky mise ISAF. S touto misí totiž Severoatlantická aliance spojila svou prestiž natolik, že neúspěch by znamenal těžkou krizi. V Pentagonu se již nyní

objevují plány na budování protipovstaleckých jednotek mimo rámec NATO, v politické rovině pak lze konstatovat, že američtí neokonzervativci evropské spojence odepsali již po invazi do Iráku. Výsledek afghánské mise tedy patrně do značné míry ovlivní budoucí postoj USA k Alianci.

Takřka sedm let po zahájení operace Enduring Freedom, jejímž cílem bylo svrhnout režim islámských milicí Tálíbán a připravit teroristickou síť al-Kajdá o zázemí, mnozí autoři vyzývají NATO, aby vyvinulo integrovanou strategii. Jinak řečeno: až dosud byly protipovstalecké operace, budování afghánských bezpečnostních složek, infrastrukturní projekty, podpora vzdělanosti atd. od sebe navzájem odděleny, spadaly do kompetence různých subjektů, jejichž vzájemné vztahy často nebyly ideální – a především jim chyběl společný rámec celkové strategie.

Jak je ovšem možné, že potřeba takové strategie je pocíťována teprve teď, když se ukazuje, že Tálibán se vrací na scénu a infiltruje další a další provincie? Musely se nejprve výnosy z obchodu s opiem a deriváty a také s hašišem vyšplhat na odhadovaných 50 % hrubého domácího produktu Afghánistánu, abychom si uvědomili, že přesně nevíme, oč nám jde?

Ke zkomplikování celé věci došlo vlastně proto, že se zdála být od počátku až příliš jasná. Jako v tolika jiných případech, i zde se vyšlo z předpokladu, podle něž ve vojenské porážce je již obsažena porážka politická. Kdo prohraje všechny bitvy, měl by přece uznat, že tím ztratil nárok považovat svou věc za nadějnou a oprávněnou! Logika Rumsfeldova ministerstva obrany, v níž mělo místo pouze „blitzkriegové“ myšlení a opojení superdrahými technologiemi, neoponěovala prostor jiným variantám. Britský historik John Keegan ovšem v předmluvě k Dějinám válečnictví upozornil na politickou neúčinnost „clausewitzovského“ vítězství, pokud nepřítel odmítá západní kulturní představy. V roce 1993 Keegan psal o politickém přežití sekulárního diktátora Saddáma Husajna po příšerném debaklu ve Válce v Zálivu, aniž by přirozeně tušil, co se stane za dalších deset

let. Antropologický přístup, který tento autor na válečnictví uplatnil, by byl samozřejmě o to důležitější v kauze náboženských milicí Tálibán, či dokonce fundamentalistické al-Kajdy. Ale především bylo třeba pozorně prostudovat dějiny Afghánistánu.

Křižovatka zájmů mocností

Pro geostrategicky důležitý Kábulistán, ve smlouvách s britským impériem označovaný jako Afganland, jako první ze západních autorů použil staršího názvu Afghánistán Friedrich Engels v textech pro New American Cyclopaedia. Tento název se stal oficiálním po vyhlášení nezávislosti na Británii v srpnu 1919, jemuž předcházely celkem tři války – v letech 1839–1842, 1878–1880, a konečně v roce 1919, kdy Britům nepomohlo ani nasazení technologických novinek, totiž letectva a tanků. Staronový název státu odrážel dominantní roli paštunské kmenové konfederace, jejíž příslušníci se označují za Afghánce přinejmenším od 10. století. Vytvoření Afghánistánu – jakožto nárazníkového státu mezi ruským a britským impériem – ovšem nerespektovalo etnické hranice, ale rozdělilo území obývané Paštuny Durandovou linií mezi nový stát a Britskou Indii (od

Enduring Freedom a ISAF

Operace Enduring Freedom v Afghánistánu byla zahájena 7. října 2001 americko-britskou koalicí. Cílem bylo podle prezidenta Bushe zničení teroristických výcvikových táborů a infrastruktury v Afghánistánu, zajištění vedoucích představitelů organizace al-Kajdá a zastavení teroristických aktivit v Afghánistánu. Ještě předtím, 20. září 2001, Spojené státy oznámily, že za útoky z 11. září byl Usáma bin Ládín, a předložily afghánskému Tálibánu ultimátum, jehož součástí bylo jeho vydání Američanům. Tálibán to odmítl s tím, že nemá důkazy o spojitosti mezi bin Ládinem a útoky na USA. Operace sama začala leteckým bombardováním. Brzy nato, 13. listopadu, pak afghánská Severní Aliance, spojenec Američanů bojující proti Tálibánu, ovládla Kábul.

ISAF je bezpečnostní a rozvojová mise pod vedením NATO, o jejímž zahájení rozhodla Rada bezpečnosti Organizace spojených národů 20. prosince 2001. Základ ISAF (International Security Assistance Force) tehdy tvořily britské, kanadské a holandské síly, později se k nim přidaly další země. Byla zahájena s úkolem zajistit bezpečnost v Kábulu a jeho okolí. V říjnu 2003 pak RB OSN schválila rozšíření mise na celý Afghánistán. Od 31. července 2006 převzalo NATO vedení bojových aktivit v jižním Afghánistánu a postupně i na východě země.

V březnu 2008 začal fungovat první český Provinční rekonstrukční tým ve východoafghánském Lógaru. V dubnu 2008 působil v misi ISAF celkem 47 000 lidí, jak vojáků, tak civilistů.

níž se později oddělil Pákistán). Naprosto umělé vytyčení hranic mělo za následek, že země je spojena etnolingvistickými vazbami s většinou sousedních států. Zejména skutečnost, že významná část Paštunů žije za hranicemi, sehrála velmi důležitou roli jak po sovětské invazi v roce 1979, tak později po invazi americké.

Poté, co v únoru 1989 odešla Sovětská armáda, kterou téměř desetiletý boj stál přes 400 letadel a vrtulníků a přes 13 tisíc padlých, svět o Afghánce prakticky ztratil zájem. Past na Sověty, kterou vymyslel spolupracovník amerického prezidenta Cartera a dnešní poradce prezidentského kandidáta Baracka Obamy Zbigniew Brzeziński, sehrála svou roli, a zničená země byla ponechána sama sobě. Ruský penězovod pro spojenecký Nadžibulláhův režim vyschl už v roce 1992 a o dva roky později následovalo další kolo bratrovražedných bojů. Teprve v roce 1996 se objednávky na sociální řád jakéhokoliv typu, jež se v podobných situacích pravidelně opakuje, chopily nadkmenové náboženské milice Tálibán. Organizace, která během sovětské okupace vznikla v sousedním Pákistánu za spolupráce s tamní bezpečnostní službou ISI a americkou CIA, postupně tvrdou rukou ovládla až 95 procent území. Ačkoliv vláda Tálibánu nikdy nedosáhla mezinárodního uznání, USA s ní přesto vedly vyjednávání o řadě dílčích otázek – boji proti obchodu s drogami, plánovaném ropovodu ze Střední Asie, obecné úpravě ochrany investic a podobně. To vše se ovšem prudce změnilo

Vojáci Afghánské národní armády v provincii Helmand v jižním Afghánistánu

po 11. září 2001, kdy se z neoficiálního partnera stal smrtelný nepřítel.

Po dobytí Kábulu jednotkami Severní Aliance převládlo optimistické přesvědčení, že Tálibán je jednou provždy vyřízen. Je to opravdu podivné: Musel se jistě najít alespoň jeden štábní důstojník, který si všiml, že se podobný scénář již v minulosti několikrát opakoval.

BASIC: Co by NATO mělo dělat

Kromě dokumentů samotné Aliance existují samozřejmě i analýzy vznikající mimo oficiální struktury. Výhodou zpracovatelů je potom chybějící tlak na použití „diplomatických“ formulací tam, kde to může být některým členským zemím nepříjemné. Před letošním bukurešťským summitem NATO zveřejnila nezávislá Britskoamerická rada pro bezpečnostní informace (British American Security Information Council, BASIC) studii Andrewa Imbrieho věnovanou právě misi ISAF. Kromě úspěchů v oblasti ekonomiky a budování infrastruktury konstatuje nárůst počtu civilních obětí za rok 2007 o 27 procent a zesílení aktivity militantů především v cent-

rálních a západních oblastech země. Upozorňuje, že do plánovaných stavů chybí misi ISAF 10 procent personálu a že je třeba přinejmenším zdvojnásobit úsilí v oblasti rekrutace, výcviku a financování Afghánské národní armády. Počet armádních výcvikových asistenčních týmů OMLT by měl podle doporučení BASICu koncem roku dosáhnout přinejmenším počtu 72 a mělo by dojít rovněž k vytvoření konzultativního orgánu NATO–EU, který by zpracoval jednotné výcvikové standardy pro policejní síly cvičené Unií.

Kromě zmíněných, organizačně a technicky (politickou vůli nechceme zatím stranou) nepřilíhli složitých požadavků však Imbrieho studie stanovuje ještě další dva. Prvním je již zmíněná formulace širší politické strategie pro rekonstrukci i ozbrojené akce; druhým využití politických mechanismů NATO při vyjednávání o stabilizaci v regionu jihozápadní Asie.

Za hlavní slabinu na straně samotných Afghánců je označen špatný výkon státní moci. Všudypřítomná korupce, nefungující policie a soudy spolu s pokračujícím rozvojem narkoprůmyslu vytvářejí situaci, v níž povstalecká uskupení – Tálibán, al-Kajdá, Hezb-e-Islámí, ale i části klanových struktur či jed-

noduše kriminální gangy – soupeří s vládou o loajalitu obyvatelstva. Když povstalci adaptovali model financování vyvinutý kolumbijskou FARC, v němž ozbrojenci odpovídají za ochranu polí a prodej drogy, učinili tím možná rozhodující krok k obnově vlastních sil a vlivu. OSN odhaduje, že ze zhruba 15 milionů ekonomicky aktivních obyvatel (při padesátiprocentní nezaměstnanosti) se jich dnes přibližně třetina věnuje pěstování opia a hašiše. BASIC tvrdí, že tento sektor vytváří asi polovinu úhrnného hrubého domácího produktu. Podle údajů CIA se ložský oficiální HDP pohyboval na úrovni nějakých 35 miliard USD. Jestliže je Imbrieho tvrzení, že povstalci získávají až 40 procent výnosů z narkobyznysu, zhruba správné, pak docházíme k částce rovnající se cca 14 miliardám dolarů. Samozřejmě, jde o údaje získané z různých zdrojů v době válečného stavu, tedy víceméně hausnumera. Jsme však v každém případě u částky minimálně o řád vyšší, než činí příjmy afghánského „minimálního státu“ v čele s bývalým poradcem společnosti UNOCAL a nynějším prezidentem Hamídem Karzáím – to je 715 milionů USD. Stát, který kontroluje jen třetinu vlastního území, totiž pouze vybírá celní poplatky, nikoli

ISAF: Rozmístění regionálních velitelství a PRT. Tabulka udává počty vojáků nejvýznamnějších přispěvatelů k 1. 4. 2008

 1100	 2500	 290	 3490	 7750	 1730	 250
 2360	 260	 540	 770	 350	 750	 19 000

již daně od bank a firem, kterým naopak nabídla daňové prázdny. Výrazný růst příjmů si úřady slibují od státního monopolu na vývoz mědi – i tak by však účet státu za bobtnajícím účtem povstalců výrazně zaostával.

Mezinárodní pomoc civilnímu sektoru dosahuje zhruba 2–3 miliard dolarů ročně, další peníze s sebou přináší postupně se navracující emigranti. Zásady za tyto investice však nejsou nutně přičítány vládě, která na nich skutečně má minimální podíl. Vláda spravuje školství, v němž se pro nedostatek učitelů nedaří výrazně zvyšovat gramotnost žen, mizerně placenou a nepružnou policii cvičenou EU, a soudní systém, jehož personál podle údajů Amnesty International ještě nedávno neznal zákony vlastní země. Padesátitisícová armáda je v zásadě podřízena ISAF a částky zahraniční pomoci do ní investované není právě snadné zjistit.

Je zřejmé, že pokud se vládě nepodaří značně navýšit příjmy a s nimi i vliv na dění v zemi, bude v boji s povstalcí soustavně odkázána na zahraniční pomoc. Tato skutečnost ovšem výrazně snižuje její autoritu mezi afgánskými horaly, kteří si tradičně nejvýše cení osobní cti a nezávislosti. Slabý stát vnímaný jako prodloužená ruka cizích mocností bude sotva moci dlouhodobě vzdorovat tlaku fundamentalistů, kterým stačí vést válku nízké intenzity, spravovat výnosy z obchodu a v případě nouze nejvyšší se stáhnout za pákistánskou hranici.

Metoda „Dej spojenci do zubů“ a trocha matematiky

Někdejší rozdělení pašunských území Durandovou linií znamená, že jakékoliv afgánské povstání, jehož se účastní i Paštunové, lze jen velmi těžko porazit bez spolupráce se sousedním Pákistánem. Už jednou došlo k tomu, že se Tálibánci vytlačeni za hranice přeskupili a vrátili zpět. V současnosti jsou však vyhlídky na spolupráci Islámábádu nepřilíh nadějně, a lze předpokládat, že se budou dále zhoršovat. Důvodem je jednak složitá vnitropolitická situace v Pákistáně, jednak zahraniční a bezpečnostní politika Spojených států v regionu.

Není žádným tajemstvím, že Mušarafův víceméně proamerický režim v Pákistáně je vojenskou diktaturou. Ta je na jedné straně vystavena tlaku Západu a mezinárodních institucí, aby se demokratizovala, na straně druhé tlaku místních islámských uskupení, která by v případě plnohodnotné demokratizace zemi nepochybně ovládla. Mušarafa politika má tedy podobu opatrného lavírování, a spolupráce s Američany v bojové činnosti na území vlastní země je to poslední, co slábnoucí generálůva popularita může potřebovat.

Mušaraf se současně opírá o armádu, jejímž hlavním zájmem je přinejmenším udržet strategickou paritu s Indií. Ovšem v okamžiku, kdy se Američané rozhodli z Indie vytvořit protiváhu nikoliv již Pákistanu, ale rovnou Číny, tedy v okamžiku, kdy má Nové Dillí obdržet masivní americkou pomoc v oblasti jaderných technologií, se dosavadní Mušarafa zahraničněpolitická orientace ukazuje jako zcela kontraproduktivní. Odměnou za dlouholetou podporu, ústupky a koncese má být přechod hlavního spojení

nice s Pákistánem, jejíž délka však dosahuje 2 180 kilometrů a s výjimkou nejnižších oblastí všude prochází horským terénem. Dlouhodobé komplexní sledování a ostraha terénu není patrně v ekonomických možnostech současného Afghánistánu a vyžádala by si tedy pokračování přinejmenším finanční pomoci se značně neurčitým výhledem do budoucna.

Vojáci bojových jednotek mohou nyní v izolovaných střetech na přechodnou dobu čistit vymezené oblasti, pomáhat v budování afgánské armády a zajišťovat obnovovanou

Američtí vojáci nastupují do vrtulníku CH-47 Chinook při návratu do Kandaháru.

na stranu protivníka a perspektiva postupné degradace Pákistanu na regionální velmoc druhého řádu – s prohlubující se vojenskou a technologickou závislostí na Peking. Za těchto okolností lze sotva očekávat něco jiného než pokračování současného průměří s Tálibánem. Mušaraf je možná leccčím, rozhodně však ne sebevrahem.

V současnosti připadá jeden voják ISAF nebo Afgánské národní armády na 6,5 kilometru čtverečního území. To na protipovstaleckou operaci v extrémně členitém, převážně horském terénu věru není mnoho. Sověti měli v zemi více než dvakrát tolik vojáků než dnes NATO, přesto ale nedokázali trvale střežit všechny horské cesty. Dokonce i loňský požadavek BASICu na permanentní a viditelnou přítomnost jednotek ISAF alespoň v hustěji obydlených oblastech je zatím pouhou utopií. Pokud jsou povstalcí tedy odněkud vytlačeni, jednotky početně nepostačují k udržení kontroly nad územím a k odvrácení opakované infiltrace. Hypotetický scénář opakování prakticky kompletního vytlačení povstalců by končil ostrahou hra-

civilní infrastrukturu. Je přitom třeba, aby se v největší možné míře ustoupilo od použití těžké výzbroje, zejména letectva a dělostřelectva, neboť to extrémně zvyšuje pravděpodobnost ztrát mezi civilním obyvatelstvem a je tedy politicky velmi kontraproduktivní. Nelze ovšem říci, že by za těchto okolností „čas pracoval pro nás“. Je tomu dokonce naopak, protože čas mají protivníci, kdežto politická podpora operace zejména v Evropě začíná výrazně opadat, což se projevuje jak neochotou poskytnout další vojáky, tak formou různých omezení pro ty, kteří již v zemi působí.

Buď jak buď, pěšáci tuhle válku sami nevyhrají. Štáby a diplomaté musejí vypracovat politickou strategii, která by zahrnuje i spolupráci s Pákistánem; v tomto směru ovšem leží míč spíše na americké straně hřiště než na té evropské.

Karel DOLEJŠÍ ■

Titulní foto: Pohled na údolí Korengal ze stanoviště

Phoenix

Mapa: podle podkladů NATO, kresba -šk-

Foto: US DoD